

Верховний
Суд

ОГЛЯД судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за липень 2026 року

Supreme LAB

База правових позицій

ЗМІСТ

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин	6
1.1. Відсутність державної реєстрації прав на земельну ділянку, яка є прибудинковою територією багатоквартирного будинку, не позбавляє власника квартири права на захист свого права користування цією ділянкою. Власник квартири або нежитлового приміщення в багатоквартирному будинку має право на захист володіння і користування земельною ділянкою, на якій розташований будинок та його прибудинкова територія, з моменту набуття права власності на таке приміщення	6
1.2. Ненадання орендарем оригіналу договору оренди землі для проведення почеркознавчої експертизи може бути розцінено судом як ухилення від надання доказів, що є підставою для визнання такого договору неукладеним	7
2. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів	8
2.1. До неустойки за прострочення повернення речі з найму (частини друга статті 785 ЦК України) застосовується загальна позовна давність тривалістю у три роки. Оскільки така неустойка є самостійним заходом майнової відповідальності у вигляді подвійної плати за користування річчю, перебіг строку позовної давності для її стягнення починається з дня підписання акта приймання-передачі (повернення) майна, адже саме в цей момент наймодавцю стає відомим остаточний період порушення його прав та конкретний розмір заборгованості	8
2.2. Встановлення банком лімітів та обмеження доступу до системи дистанційного обслуговування з метою мінімізації ризиків (за наявності підозри в шахрайстві) є правомірним заходом фінансового моніторингу	10
2.3. Відступлення права вимоги за грошовим зобов'язанням не припиняє боргу боржника, а змінює кредитора в зобов'язанні. У разі розірвання договору відступлення права вимоги право вимоги до боржника повертається первісному кредитору в частині невиконаного зобов'язання, якщо інше не встановлено договором або угодою сторін	11
2.4. У разі вилучення в покупця за рішенням суду проданого майна або обмеження його права на це майно через права третьої особи, що виникли до продажу, продавець відшкодовує покупцеві збитки за статтею 661 ЦК України, якщо покупець не знав і не міг знати про такі підстави. Розмір цих збитків визначається станом на час розгляду справи з урахуванням ринкових цін за правилами частини третьої статті 623 ЦК України. Особа, яка не є стороною договору купівлі-продажу, не несе солідарного обов'язку з відшкодування таких збитків	12

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин	13
3.1. Невиконання або неналежне виконання трудових обов'язків працівником, для якого запроваджено дистанційну форму роботи, не може кваліфікуватися як прогул (пункт 4 частини першої статті 40 КЗпП України). Законність звільнення за прогул оцінюється лише за тими обставинами, які роботодавець визначив у наказі про звільнення	13
3.2. Призупинення дії трудового договору за статтею 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» є правомірним, якщо внаслідок військової агресії роботодавець об'єктивно не може надати працівнику роботу, а працівник не може її виконувати, зокрема через перебування на тимчасово окупованій території, неможливість організувати переведення чи дистанційну роботу та неможливість забезпечення безпечних умов праці. Сам факт організації окремих процесів у дистанційній формі не свідчить про відсутність підстав для такого призупинення	14
3.3. Для встановлення початку перебігу строку звернення до суду у справах про звільнення визначальним є факт вручення працівнику копії наказу про звільнення, а не момент, коли він дізнався про таке звільнення	15
3.4. Звільнення працівника за пунктом 6 частини першої статті 36 КЗпП України є правомірним лише за наявності реальних змін в організації виробництва і праці, які безпосередньо зумовлюють зміну істотних умов праці саме для цього працівника. Запровадження неповного робочого часу щодо окремих працівників за однаковою посадою без підтвердженого розмежування їхніх трудових функцій не є належною підставою для такого звільнення	16
3.5. Для виплати вихідної допомоги у зв'язку з припиненням повноважень посадової особи (пункт 5 частини першої статті 41 КЗпП України) закон не встановлює мінімального строку перебування на посаді	17
4. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	18
4.1. Спадкоємці (батьки) чоловіка, якого після смерті записано батьком дитини, мають право оспорювати його батьківство за аналогією до частини третьої статті 137 СК України, якщо за життя він з поважних причин не знав про такий запис	18
4.2. Заборгованість за договором позики, укладеним одним із подружжя за письмовою згодою іншого, є солідарним зобов'язанням подружжя. Смерть позичальника як солідарного боржника не припиняє обов'язку другого з подружжя перед кредитором і не змінює його обсягу	20
4.3. Фіктивність шлюбу за частиною другою статті 40 СК України визначається відсутністю в обох сторін на момент реєстрації шлюбу наміру	

створити сім'ю та набути прав і обов'язків подружжя. Подальше припинення сімейних стосунків, намір розірвати шлюб або окреме проживання у зв'язку з проходженням військової служби не свідчать про фіктивність шлюбу і не є підставою для визнання його недійсним	21
5. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	22
5.1. Перебіг позовної давності за вимогою про перерозподіл спадщини починається з моменту набрання законної сили рішенням суду, яким остаточно підтверджено статус особи як спадкоємця	22
5.2. Визнання права власності на спадкове майно в судовому порядку є ефективним способом захисту прав спадкоємця за наявності перешкод для оформлення спадщини в нотаріальному порядку (зокрема, через відсутність оригіналів документів та оспорування права іншим спадкоємцем)	23
5.3. Визнання свідоцтва про право на спадщину частково недійсним є належним способом захисту прав спадкоємця на обов'язкову частку, якщо таке право було проігнороване при видачі свідоцтва іншим особам. Неотримання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину або повернення нотаріального повідомлення не свідчить про відмову від обов'язкової частки	24
6. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди	26
6.1. Відсутність встановленого у кримінальному провадженні факту протиправності дій органів досудового розслідування при тимчасовому вилученні майна та його своєчасне повернення виключають підстави для відшкодування моральної шкоди	26
6.2. Якщо працівник керує транспортним засобом під час виконання трудових обов'язків, обов'язок відшкодувати шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, покладається на роботодавця, а не на працівника. У разі смерті фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки роботодавець відшкодовує моральну шкоду незалежно від вини за правилами статей 1172, 1187 ЦК України	27
6.3. Солідарна відповідальність за відшкодування шкоди у формі упущеної вигоди настає лише за умови доведення спільності протиправних дій або бездіяльності відповідачів, їхньої вини та причинного зв'язку між такими діями й неподільною шкодою. Перебування заподіювача шкоди у шлюбі саме по собі не свідчить про спільне завдання шкоди другим із подружжя та не є підставою для солідарного стягнення збитків	28
7. Застосування норм процесуального права	29
7.1. Перегляд заочного рішення про розірвання шлюбу за заявою відповідача після смерті позивача та впливу значного часу суперечить принципу юридичної визначеності (res judicata). Подання заяви про такий	

- перегляд з формальних процесуальних підстав за обізнаності про смерть
сторони є зловживанням процесуальними правами 29
- 7.2. Ухвала суду першої інстанції про відмову в прийнятті до провадження
клопотання про скасування заходів забезпечення позову, постановлена
після набрання законної сили рішенням, підлягає апеляційному оскарженню
окремо від рішення суду. Відсутність такої ухвали в переліку частини першої
статті 353 ЦПК України не є підставою для повернення апеляційної скарги,
якщо іншого способу реалізації права на апеляційний перегляд немає 30
- 7.3. Подання позивачем заяви про відмову від позову є самостійною
підставою для закриття провадження за пунктом 4 частини першої
статті 255 ЦПК України, якщо така відмова відповідає дійсній волі позивача,
не суперечить закону та не порушує прав інших осіб. Добровільне виконання
відповідачем заявленої вимоги після відкриття провадження не змінює
цієї підстави закриття провадження на відсутність предмета спору 32
- 7.4. Майнові спори, зокрема про стягнення заробітної плати, стороною в яких
є боржник, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство,
підлягають розгляду виключно господарським судом, у провадженні якого
перебуває справа про банкрутство. Наявність у трудовому контракті
арбітражного застереження не виключає права працівника на судовий захист 33
- 7.5. Учасник бойових дій у справі, пов'язаній із захистом його прав у сфері
соціального захисту, звільняється від сплати судового збору незалежно
від того, є він позивачем чи відповідачем. Оскарження рішення, яке особа
вважає таким, що порушує її право на одержання земельної ділянки
як пільги учасника бойових дій, є справою, пов'язаною з порушенням її прав
у розумінні пункту 13 частини першої статті 5 ЗУ «Про судовий збір» 34
- 7.6. Спори між юридичними особами щодо захисту ділової репутації,
якщо поширена інформація стосується сфери їхньої господарської
діяльності, підлягають розгляду за правилами господарського судочинства.
Фізична особа та фізична особа – підприємець у таких правовідносинах
не є різними відповідачами, тому зазначення цієї самої особи також
як фізичної особи не змінює юрисдикції спору 36
- 8. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного
виконавця чи іншої посадової особи ДВС 37**
- 8.1. Кошти, отримані особою як грошове забезпечення безвісно відсутнього
військовослужбовця, є коштами цього військовослужбовця, а не доходом
одержувача. Такі кошти не підлягають врахуванню як заробіток (дохід)
боржника при визначенні розміру аліментів та заборгованості зі сплати
аліментів 37

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин

1.1. Відсутність державної реєстрації прав на земельну ділянку, яка є прибудинковою територією багатоквартирного будинку, не позбавляє власника квартири права на захист свого права користування цією ділянкою. Власник квартири або нежитлового приміщення в багатоквартирному будинку має право на захист володіння і користування земельною ділянкою, на якій розташований будинок та його прибудинкова територія, з моменту набуття права власності на таке приміщення

15 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Чернівецької міської ради, Виконавчий комітет Чернівецької міської ради, третя особа – ТОВ «Буковина-Інвест-Буд», про визнання протиправними і скасування рішень міської ради.

Як на обґрунтування позовних вимог позивач посилався на те, що він є власником квартири у будинку, за яким ще з 1954 року було закріплено земельну ділянку площею 2 037 кв. м для спільного користування мешканців. Однак починаючи з 2005 року міська рада ухвалила низку рішень, якими частину цієї прибудинкової території було передано в оренду ТОВ «Буковина-Інвест-Буд» для будівництва багатоквартирних будинків без згоди співвласників. Це призвело до фактичного захоплення частини ділянки та створення перешкод у користуванні надвірними спорудами і входом до квартири.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення тим, що право власності на квартиру не означає автоматичного виникнення права на земельну ділянку без відповідного рішення органу місцевого самоврядування та державної реєстрації. На момент придбання позивачем квартири у 2018 році ділянка вже перебувала в оренді третьої особи.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував їх рішення та направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

Прибудинкова територія – це територія навколо будинку, необхідна для його обслуговування та задоволення потреб власників. Виникнення прав на таку земельну ділянку у власника квартири пов'язане із набуттям у власність самої квартири; земельна ділянка при цьому не є самостійним об'єктом правочину.

Відсутність реєстрації права власності чи користування за власником квартири не позбавляє його права на захист своїх прав на володіння та користування прибудинковою територією. Реалізація співвласниками права

користування цією територією не залежить від наявності землепорядної документації.

Верховний Суд наголосив, що оскільки держава не виконала свого обов'язку (ст. 42 ЗК України) щодо запровадження процедури передання таких ділянок співвласникам, негативні наслідки цієї бездіяльності мають покладатися на державу, а не на позивача.

Суди попередніх інстанцій не встановили фактичних обставин, чи накладається орендована забудовником ділянка на історично закріплену прибудинкову територію будинку позивача та чи порушують оскаржувані рішення його права як співвласника.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 липня 2026 року у справі № 727/1431/25 (провадження № 61-1830св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138324788>.

1.2. Ненадання орендарем оригіналу договору оренди землі для проведення почеркознавчої експертизи може бути розцінено судом як ухилення від надання доказів, що є підставою для визнання такого договору неукладеним

08 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, третя особа – ОСОБА_3, про скасування державної реєстрації права оренди та усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою шляхом її витребування із чужого незаконного володіння.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач, який успадкував земельну ділянку, посилався на те, що його батько (спадкодавець) за життя не підписував договору оренди з відповідачем. Позивач стверджував, що на всіх сторінках договору міститься підпис іншої особи, а перебування ділянки у користуванні відповідача за неукладеним договором позбавляє його можливості реалізувати своє право власності.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково, припинив право оренди та скасував його державну реєстрацію, мотивуючи свої рішення тим, що відповідач не надав суду оригіналу договору для проведення призначеної почеркознавчої експертизи, пославшись на його втрату. Суд розцінив це як умисне ухилення від подання доказів і, відповідно до процесуальних норм, визнав встановленим факт того, що спадкодавець договір не підписував.

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, зазначивши, що підпис є невід'ємним елементом, реквізитом письмової форми правочину,

а наявність підписів має підтверджувати наміри та волевиявлення учасників правочину, а також забезпечувати їх ідентифікацію. Відсутність на письмовому тексті правочину (паперовому носії) підпису його учасника чи належно уповноваженої ним особи означає, що правочин у письмовій формі не вчинений.

Договір вважається укладеним лише в разі досягнення згоди з усіх істотних умов у належній формі. Якщо сторона не підписувала договору, він є неукладеним (таким, що не відбувся), а отже, не створює прав та обов'язків для сторін.

У разі неподання учасником справи витребуваних судом доказів (зокрема оригіналу документа для експертизи) без поважних причин суд має право визнати обставину, для з'ясування якої витребувався доказ, встановленою.

Реєстрація права оренди на підставі неукладеного договору порушує права власника на розпорядження майном і підлягає скасуванню.

Саме на відповідача (орендаря) покладається обов'язок спростувати твердження про непідписання договору орендодавцем шляхом надання оригіналу документа. Посилання на втрату оригіналу та розписок про сплату орендної плати за відсутності інших переконливих доказів виконання умов договору суди обґрунтовано визнали недостатніми.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 липня 2026 року у справі № 546/192/23 (провадження № 61-2211св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138223268>.

2. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

2.1. До неустойки за прострочення повернення речі з найму (частини друга статті 785 ЦК України) застосовується загальна позовна давність тривалістю у три роки. Оскільки така неустойка є самостійним заходом майнової відповідальності у вигляді подвійної плати за користування річчю, перебіг строку позовної давності для її стягнення починається з дня підписання акта приймання-передачі (повернення) майна, адже саме в цей момент наймодавцю стає відомим остаточний період порушення його прав та конкретний розмір заборгованості

01 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ТОВ «МДЦ» до ОСОБА_1 про стягнення суми неустойки за час прострочення повернення квартири.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач (наймодавець) посилався на те, що після припинення договору найму житла відповідач (наймач) не звільнив квартиру добровільно. Майно було повернено за актом приймання-передачі лише 13.03.2020, хоча строк користування закінчився значно раніше. У зв'язку з простроченням повернення речі позивач просив стягнути неустойку в розмірі подвійної плати за користування квартирою в сумі 1 250 410,25 грн.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову через пропуск позовної давності. Суд уважав, що до вимог про стягнення неустойки застосовується спеціальна позовна давність в один рік, передбачена п. 1 ч. 2 ст. 258 ЦК України, перебіг якої розпочався з моменту припинення договору.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив. Суд виходив з того, що неустойка, передбачена ч. 2 ст. 785 ЦК України, є самостійним заходом майнової відповідальності, до якого застосовується загальна позовна давність (три роки).

ВС погодився з висновками суду апеляційної інстанції, зазначивши, що в разі припинення договору найму наймач зобов'язаний негайно повернути наймодавцеві річ у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу або у стані, який було обумовлено в договорі. Якщо наймач не виконує обов'язку щодо повернення речі, наймодавець має право вимагати від наймача сплати неустойки в розмірі подвійної плати за користування річчю за час прострочення (ст. 785 ЦК України).

Умовами договору оренди передбачено, що наймач власними силами та засобами і за власні кошти зобов'язаний звільнити квартиру від власного майна.

Водночас наймача двічі повідомлено щодо обов'язку звільнити квартиру, і лише після повідомлення про те, що ТОВ «МДЦ» буде вимушене власними силами комісійно звільнити квартиру від належного наймачу майна, квартиру наймач звільнив, про що сторони підписали акт приймання-передачі (повернення) квартири.

ВС підкреслив, що право на звернення до суду з позовними вимогами щодо стягнення певної (конкретної) суми неустойки за певний (конкретний) період прострочення не могло виникнути у позивача з 01 грудня 2019 року (в момент початку прострочення), оскільки станом на цю дату позивач не знав і не міг знати ані суми, ані періоду порушення відповідачем його прав та законних інтересів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 липня 2026 року у справі № 761/8812/23 (провадження № 61-2318св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137916196>.

2.2. Встановлення банком лімітів та обмеження доступу до системи дистанційного обслуговування з метою мінімізації ризиків (за наявності підозри в шахрайстві) є правомірним заходом фінансового моніторингу

01 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу АТ «Ощадбанк» у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «Ощадбанк» про захист прав споживачів.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач (пенсіонерка, внутрішньо переміщена особа) посилялася на те, що банк безпідставно заблокував її рахунки та доступ до банкінгу «Ощад 24/7». Оскільки вона перебуває на тимчасово окупованій території, позбавлена можливості особисто звернутися до відділення для розблокування. Позивач просила зобов'язати банк відновити обслуговування карток, зняти обмеження та відновити доступ до особистого кабінету.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, вважаючи дії банку правомірними та спрямованими на виконання законодавства про фінансовий моніторинг.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що право банку на обмеження обслуговування не є абсолютним і залежить від доведення високого ризику, чого банк, на думку суду, не зробив.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, скасував його рішення та залишив у силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Як суб'єкт первинного фінансового моніторингу, банк зобов'язаний здійснювати заходи належної перевірки та має право зупинити фінансові операції, якщо вони є підозрілими або містять ознаки вчинення кримінального правопорушення.

За обставинами цієї справи, банк отримав інформацію від правоохоронних органів про досудове розслідування у кримінальному провадженні за фактом шахрайського заволодіння пенсійними виплатами громадян на окупованих територіях через підроблені довіреності. Оскільки прізвище позивача було у переліку осіб, щодо яких існувала підозра у незаконному знятті коштів третіми особами, банк обґрунтовано встановив ліміти на видаткові операції.

Банк не розривав договірні відносини, а лише обмежив послуги та запропонував клієнту пройти особисту ідентифікацію для актуалізації даних. Такі заходи є тимчасовими та спрямовані на захист коштів самого клієнта від можливих шахрайських дій.

Встановлення обмежень за наявності офіційної інформації про можливе вчинення злочину щодо рахунка клієнта є належним виконанням обов'язків банку та не свідчить про порушення прав споживача.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 липня 2026 року у справі № 331/194/25 (провадження № 61-2687св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137886109>.

2.3. Відступлення права вимоги за грошовим зобов'язанням не припиняє боргу боржника, а змінює кредитора в зобов'язанні. У разі розірвання договору відступлення права вимоги право вимоги до боржника повертається первісному кредитору в частині невиконаного зобов'язання, якщо інше не встановлено договором або угодою сторін

22 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення боргу.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що у 2018 році він надав відповідачці в борг 150 000,00 грн за договором позики. У 2020 році він відступив право вимоги за цим договором новому кредитору (ОСОБА_4). Однак у лютому 2024 року між ним (первісним кредитором) та новим кредитором було укладено угоду про розірвання договору про відступлення права вимоги. Оскільки право вимоги повернулося до нього, а борг не був сплачений, позивач просив стягнути з відповідачки заборгованість (з урахуванням процентів та пені) у розмірі понад 4,2 млн грн.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, оскільки сторони договору про відступлення права вимоги виконали свої зобов'язання за цим договором, тому цей договір припинив свою дію, внаслідок чого у позивача не виникло права вимоги до боржника.

ВС не погодився з висновками судів, постанову апеляційного суду скасував, справу направив на новий апеляційний розгляд з огляду на таке.

Відступлення права вимоги (цесія) є лише заміною кредитора у зобов'язанні, а не способом припинення самого грошового зобов'язання боржника.

Розірвання договору про відступлення права вимоги припиняє зобов'язання між первісним і новим кредиторами. Наслідком такого розірвання є повернення права вимоги до первісного кредитора щодо тих зобов'язань, які ще не були виконані боржником.

Висновок судів про те, що договір відступлення неможливо розірвати після передання права, є передчасним. Поки боржник не погасив заборгованість, право вимоги продовжує існувати як об'єкт, який може бути повернений первісному кредитору шляхом розірвання угоди про цесію. Суди не врахували, що в іншій справі (№ 295/6429/20) новому кредитору вже було відмовлено у стягненні цього ж боргу саме через недоведеність факту відступлення права вимоги.

Апеляційний суд не дослідив фактичний стан заборгованості боржника та не надав оцінки доводам позивача про повернення йому статусу кредитора внаслідок розірвання угоди з новим кредитором

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 липня 2026 року у справі № 295/13265/24 (провадження № 61-1101св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138464482>.

2.4. У разі вилучення в покупця за рішенням суду проданого майна або обмеження його права на це майно через права третьої особи, що виникли до продажу, продавець відшкодовує покупцеві збитки за статтею 661 ЦК України, якщо покупець не знав і не міг знати про такі підстави. Розмір цих збитків визначається станом на час розгляду справи з урахуванням ринкових цін за правилами частини третьої статті 623 ЦК України. Особа, яка не є стороною договору купівлі-продажу, не несе солідарного обов'язку з відшкодування таких збитків

29 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2, ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про відшкодування збитків.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилялася на те, що у 2016 році вона придбала двокімнатну квартиру за 28 500,00 дол. США. Організацією продажу займався ОСОБА_3 (менеджер забудовника), а продавцем виступила ОСОБА_8 (пізніше – ОСОБА_2), яка згодом стала дружиною ОСОБА_3. Після вселення з'ясувалося, що на квартиру мав права інший інвестор, і за рішенням суду об'єкт було витребувано у позивача. Оскільки продавець не мала права на відчуження майна, позивач просила солідарно стягнути з подружжя відповідачів збитки (упущену вигоду) в розмірі поточної ринкової вартості квартири – понад 1,7 млн грн.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив. Судові рішення мотивовані тим, що особи, які спільними діями відчужили майно покупцю без належних правових підстав та отримали за нього кошти у розмірі дійсної вартості майна, несуть солідарну відповідальність за завдані покупцю збитки. Узгоджені дії продавця та залученої ним особи щодо незаконного відчуження майна є підставою для відшкодування шкоди в розмірі ринкової вартості такого майна.

ВС не погодився з висновками судів у частині солідарної відповідальності, скасував судові рішення щодо ОСОБА_3 та відмовив у задоволенні позову до нього з огляду на таке.

Відповідно до ст. 661 ЦК України у разі вилучення за рішенням суду товару у покупця на користь третьої особи на підставах, що виникли до продажу, збитки покупцеві має відшкодувати саме продавець.

Оскільки відповідальність за вилучення товару є договірною санкцією, її несе лише сторона договору купівлі-продажу. ОСОБА_3 не був продавцем або стороною оспорюваного правочину, а тому підстав для покладення на нього обов'язку з відшкодування збитків за цією нормою немає.

ВС підтвердив, що збитки (упущена вигода) мають відшкодовуватися у розмірі ринкової вартості майна на день ухвалення рішення, оскільки реальна грошова цінність відшкодування повинна бути адекватною економічній ситуації та вартості аналогічних благ на момент відновлення права.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 липня 2026 року у справі № 569/7331/24 (провадження № 61-13148св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138668592>.

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин

3.1. Невиконання або неналежне виконання трудових обов'язків працівником, для якого запроваджено дистанційну форму роботи, не може кваліфікуватися як прогул (пункт 4 частини першої статті 40 КЗпП України). Законність звільнення за прогул оцінюється лише за тими обставинами, які роботодавець визначив у наказі про звільнення

08 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Агро Перемога» про поновлення на роботі, стягнення всіх сум, що належать до виплати в день звільнення, та середнього заробітку за весь час вимушеного прогулу.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач, який працював на посаді генерального директора товариства, посилався на те, що його було незаконно звільнено за прогул. Позивач стверджував, що на підприємстві було запроваджено дистанційну форму роботи, про що видано відповідний наказ, а він належним чином повідомив керівництво про своє місцеперебування та виконував посадові обов'язки поза межами підприємства.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, оскільки позивач не спростував факт прогулу та не довів поважність причин невиходу на роботу.

Апеляційний суд змінив рішення районного суду, виклав мотивувальну частину рішення в новій редакції, визнавши наказ про дистанційну роботу допустимим доказом, проте залишив рішення про відмову в поновленні на роботі без змін. Суд виходив з того, що позивач не надав доказів фактичного виконання ним роботи дистанційно у дні, зафіксовані як прогул.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, скасував його рішення та передав справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Прогул — це відсутність працівника на роботі без поважних причин більше трьох годин. Водночас невиконання або неналежне виконання трудових обов'язків не може кваліфікуватися як прогул. Апеляційний суд, констатувавши відсутність доказів виконання роботи, фактично встановив іншу підставу для звільнення, ніж та, що була зазначена в наказі роботодавця.

Тягар доведення законності звільнення покладається на роботодавця. Саме відповідач мав довести факт прогулу, враховуючи чинність наказу про дистанційну роботу.

Якщо роботодавець запроваджує дистанційну роботу, він повинен заздалегідь визначити засоби комунікації та порядок звітування. Оскільки посадова інструкція позивача та наказ не передбачали обов'язкового звітування про виконану роботу, посилення суду на відсутність таких звітів як на доказ прогулу є безпідставним.

При розгляді справ про поновлення на роботі суд не має права визнавати звільнення законним, виходячи з обставин, з якими роботодавець не пов'язував звільнення (у цьому випадку – неналежне виконання обов'язків замість прогулу).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 липня 2026 року у справі № 538/1991/23 (провадження № 61-5152св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138075339>.

3.2. Призупинення дії трудового договору за статтею 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» є правомірним, якщо внаслідок військової агресії роботодавець об'єктивно не може надати працівнику роботу, а працівник не може її виконувати, зокрема через перебування на тимчасово окупованій території, неможливість організувати переведення чи дистанційну роботу та неможливість забезпечення безпечних умов праці. Сам факт організації окремих процесів у дистанційній формі не свідчить про відсутність підстав для такого призупинення

08 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу КЗ «Олешківський опорний заклад № 4» у справі за позовом ОСОБА_1 до КЗ «Олешківський опорний заклад № 4» про поновлення на роботі та стягнення заробітної плати.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач (вчитель-методист) посилався на те, що він проживає в окупованому місті Олешки Херсонської області. 31 серпня 2023 року він отримав повідомлення про призупинення з ним дії трудового договору з огляду на перебування на окупованій території. Позивач вважав це рішення протиправним і дискримінаційним, оскільки мав можливість виконувати роботу дистанційно через інтернет, а роботодавець, на його думку, не зобов'язаний гарантувати безпеку працівника під час дистанційної роботи.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення тим, що в умовах окупації роботодавець об'єктивно позбавлений можливості гарантувати безпеку працівника та забезпечити належні умови праці. Призупинення дії договору за таких обставин відповідає вимогам ст. 13 ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив, мотивуючи тим, що оскільки заклад освіти здійснював роботу дистанційно, він мав можливість надати роботу позивачу. Також суд вказав, що ст. 57-1 Закону України «Про освіту» є спеціальною нормою, яка має перевагу над загальними правилами призупинення договорів у період воєнного стану.

ВС не погодився з висновками суду апеляційної інстанції, рішення скасував та залишив у силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Призупинення дії трудового договору — це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і припинення працівником її виконання у зв'язку з військовою агресією, що виключає можливість надання та виконання роботи.

Оскільки місто Олешки було тимчасово окуповане, а заклад освіти переміщено на підконтрольну Україні територію, роботодавець не мав об'єктивної можливості забезпечити працівнику безпечні умови праці та належні трудові гарантії на окупованій території.

Забезпечення безпеки працівника при здійсненні ним трудової функції в умовах окупації є неможливим для роботодавця. Висновки апеляційного суду про те, що учні в окупації продовжують навчатися онлайн, не можуть бути підставою для визнання звільнення чи призупинення договору незаконним, оскільки ці обставини не впливають на обов'язки роботодавця щодо працівника.

Апеляційний суд вийшов за межі позовних вимог, самостійно скасувавши наказ про призупинення договору, тоді як позивач просив лише «зобов'язати поновити його на роботі шляхом поновлення дії договору».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 липня 2026 року у справі № 766/21297/24 (провадження № 61-3319св26) можна ознайомитися за посиланням — <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138223252>.

3.3. Для встановлення початку перебігу строку звернення до суду у справах про звільнення визначальним є факт вручення працівнику копії наказу про звільнення, а не момент, коли він дізнався про таке звільнення

29 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ДСГП «Ліси України» про визнання незаконним та скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі та стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу.

На обґрунтування заявлених вимог позивач вказував, що він працював на посаді майстра лісу. Його було звільнено у зв'язку із закриттям філії за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України. Позивач уважав звільнення незаконним, оскільки роботодавець не запропонував йому жодної вакантної посади, на яку він міг би бути переведений.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову через пропуск встановленого ст. 233 КЗпП України місячного строку звернення до суду з позовом про поновлення на роботі. Суди виходили з того, що позивач дізнався про своє звільнення у грудні 2024 року, а до суду звернувся лише у жовтні 2025 року.

ВС не погодився з висновками судів, постанову апеляційного суду скасував, а справу направив на новий апеляційний розгляд з огляду на таке.

Працівник має право звернутися до суду в місячний строк саме з дня вручення копії наказу (розпорядження) про звільнення (ч. 2 ст. 233 КЗпП України).

Тобто для такої категорії трудових спорів встановлено спеціальне правило обрахунку початку строку виникнення права на звернення до суду, відмінне від загального правила, згідно з яким виникнення цього права пов'язується з моментом, коли працівник дізнався або за всіма обставинами повинен був дізнатися про порушення свого права.

Суди попередніх інстанцій не встановили фактичних обставин щодо того, чи була вручена позивачу копія наказу про звільнення і якщо так, то коли саме.

Оскільки матеріали справи не містять доказів вручення копії наказу, висновок про пропуск строку лише на підставі того, що позивач дізнався про звільнення, є передчасним і помилковим.

Суд зобов'язаний перевірити обставини вручення наказу «ex officio» (за власною ініціативою), оскільки дотримання строків звернення у трудових спрах є складовою механізму реалізації права на судовий захист.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 липня 2026 року у справі № 279/6637/25 (провадження № 61-7097св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138680994>.

3.4. Звільнення працівника за пунктом 6 частини першої статті 36 КЗпП України є правомірним лише за наявності реальних змін в організації виробництва і праці, які безпосередньо зумовлюють зміну істотних умов праці саме для цього працівника. Запровадження неповного робочого часу щодо окремих працівників за однаковою посадою без підтвердженого розмежування їхніх трудових функцій не є належною підставою для такого звільнення

29 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ТОВ «Фуді-Кейтеринг» у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Фуді-Кейтеринг» про визнання протиправним і скасування наказу про припинення трудового договору, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач, яка працювала на посаді укладальника-пакувальника, посилялася на те, що її було незаконно звільнено на підставі п. 6 ч. 1 ст. 36 КЗпП України через відмову продовжувати роботу у зв'язку зі зміною істотних умов праці. 17.02.2025 її повідомили про запровадження режиму неповного робочого часу (2 години на день) із пропорційною оплатою праці. Позивачка вважала такі дії безпідставними,

оскільки сумнівалася у наявності реальних змін в організації виробництва і праці у роботодавця.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, позов задовольнив, скасував наказ про звільнення та поновив позивача на роботі зі стягненням середнього заробітку, мотивуючи свої рішення тим, що відповідач не дотримав порядку зміни істотних умов праці та не обґрунтував, чому такі зміни торкнулися саме позивача, тоді як інші працівники на аналогічних посадах продовжили працювати на повну ставку.

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, зазначивши, що підставами припинення трудового договору є відмова працівника від переведення на роботу в іншу місцевість разом з підприємством, установою, організацією, а також відмова від продовження роботи у зв'язку із зміною істотних умов праці (п. 6 ч. 1 ст. 36 КЗпП України).

Зміна істотних умов праці (розміру оплати праці, тривалості робочого часу, режиму роботи) може бути визнана законною тільки в тому випадку, якщо буде доведена наявність змін в організації виробництва і праці.

У цій справі встановлено, що жодних змін до робочої інструкції укладальника-пакувальника роботодавець не вносив, як і немає доказів уведення змін істотних умов праці до посадових обов'язків працівників за аналогічною посадою.

ВС підкреслив, що товариство не дотримало встановленого порядку зміни істотних умов праці та не виконало свого обов'язку щодо зазначення, які саме істотні умови праці змінюються, що дало б змогу працівнику свідомо вирішити для себе питання, чи має він намір продовжувати дію трудового договору з роботодавцем.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 липня 2026 року у справі № 161/5363/25 (провадження № 61-3095св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138681150>.

3.5. Для виплати вихідної допомоги у зв'язку з припиненням повноважень посадової особи (пункт 5 частини першої статті 41 КЗпП України) закон не встановлює мінімального строку перебування на посаді

29 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «ОГС «Черкасигаз» про стягнення грошових коштів, не виплачених при звільненні.

На обґрунтування заявлених вимог позивач зазначала, що у вересні 2023 року її було обрано головою правління товариства, про що укладено контракт. Однак 01.02.2024 рішенням наглядової ради її повноваження

було припинено без попередження. Позивач стверджувала, що при звільненні їй не було виплачено передбачену ст. 44 КЗпП України вихідну допомогу в розмірі шестимісячного середнього заробітку, а також просила стягнути середній заробіток за весь час затримки розрахунку при звільненні.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні позову. Рішення мотивовані тим, що матеріали справи не містять доказів перебування сторін у трудових відносинах саме у період з вересня 2023 року до лютого 2024 року, оскільки реєстраційні записи про призначення позивача керівником були скасовані в адміністративному порядку.

ВС не погодився з висновками судів, постанову апеляційного суду скасував, справу направив на новий апеляційний розгляд з огляду на таке.

Положення КЗпП України не закріплюють конкретний строк, який необхідно відпрацювати на посаді, щоб отримати вихідну допомогу. Вона виплачується у разі розірвання договору з ініціативи власника у зв'язку із самим фактом припинення повноважень посадової особи.

Апеляційний суд зробив взаємовиключні висновки, підтвердив обрання позивачки на посаду, водночас заперечив наявність трудових відносин у подальшому.

Суди не надали оцінки довідці форми ОК-7, яка свідчить про нарахування позивачу заробітної плати у спірний період. Отримання зарплати беззаперечно підтверджує перебування особи у трудових відносинах.

Суди не дослідили фактичної тривалості повноважень та обставин повторного їх припинення у лютому 2024 року. Ігнорування судом доречних аргументів сторони (зокрема щодо фактичного виконання обов'язків) є порушенням права на справедливий судовий розгляд та доступу до правосуддя.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 липня 2026 року у справі № 712/4637/25 (провадження № 61-15870св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138668692>.

4. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

4.1. Спадкоємці (батьки) чоловіка, якого після смерті записано батьком дитини, мають право оспарювати його батьківство за аналогією до частини третьої статті 137 СК України, якщо за життя він з поважних причин не знав про такий запис

08 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, треті особи: Подільський відділ державної реєстрації актів цивільного стану у місті Кропивницькому Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса), ОСОБА_3, законним представником

якого є ОСОБА_2, про оспорування батьківства та виключення відомостей про батька з актового запису про народження дитини.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач (мати померлого) посилалася на те, що її син перебував у шлюбі з відповідачем, однак з листопада 2019 року вони сімейних відносин не підтримували та проживали окремо. У жовтні 2021 року у відповідача народився син, батьком якого був записаний її син. Позивач стверджувала, що син не знав про вагітність дружини, не бачив дитину та не знав, що його записано батьком, оскільки з березня 2022 року був мобілізований до ЗСУ, а згодом зник безвісти (факт загибелі підтверджено ДНК-експертизою). Оскільки її син не був біологічним батьком дитини, позивач просила включити відомості про нього з актового запису.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, керуючись тим, що син позивача за життя знав, що він записаний батьком дитини відповідача, оскільки перебував з нею в зареєстрованому шлюбі, який не розірвав, та за життя своє батьківство не оспорив.

Апеляційний суд не погодився з висновком суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що відповідач визнала відсутність кровного споріднення між сином та чоловіком, а також умисно ухилилася від проведення призначеної судом молекулярно-генетичної експертизи. Крім того, суд встановив відсутність фактичного сімейного життя між дитиною та померлим.

ВС погодився з висновками суду апеляційної інстанції, вказав, що якщо через поважні причини особа не знала про те, що записана батьком дитини, і померла, оспорити батьківство можуть її спадкоємці: дружина, батьки та діти (ч. 3 ст. 137 СК України).

У цій справі встановлено, що подружжя тривалий час проживали окремо, а син позивача після народження дитини одразу вибув на військову службу, що підтверджує його необізнаність.

Ухилення відповідача від участі в експертизі (ненадання зразків дитини) за наявності її власного визнання, що чоловік не є батьком, є достатньою підставою для висновку про відсутність кровного споріднення.

Враховуючи тривалу відсутність контактів та відсутність реального зв'язку («family life») між дитиною та ОСОБА_4, виключення відомостей про батька не порушує прав дитини та відповідає принципу справедливості.

Як матір померлого, позивач є спадкоємицею першої черги за законом і має безумовне право на звернення до суду без потреби доведення факту прийняття спадщини в межах цієї справи.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 липня 2026 року у справі № 383/817/24 (провадження № 61-14299св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138223274>.

4.2. Заборгованість за договором позики, укладеним одним із подружжя за письмовою згодою іншого, є солідарним зобов'язанням подружжя. Смерть позичальника як солідарного боржника не припиняє обов'язку другого з подружжя перед кредитором і не змінює його обсягу

22 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення коштів.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що у 2016 році він надав у позику чоловіку відповідача (ОСОБА_3) 2 500 000,00 дол. США. Відповідач надала нотаріально засвідчену письмову згоду на прийняття чоловіком цих грошей у борг. Частина позики в розмірі 1 400 000,00 дол. США була повернена, проте борг у сумі 1 100 000,00 дол. США залишився непогашеним. Позивач уважав, що оскільки кошти в борг бралися в шлюбі та за згодою дружини, вона є солідарним боржником і має повернути борг після смерті чоловіка.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив. Рішення мотивоване тим, що позика була взята не в інтересах сім'ї, а на умовах і на розсуд чоловіка, що, на думку суду, не створювало обов'язків для дружини.

Суд апеляційної інстанції не погодився з висновками районного суду, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив. Суд виходив з того, що отримання позики за письмовою згодою іншого з подружжя презюмує її використання в інтересах сім'ї, а отже, створює солідарну відповідальність обох членів подружжя.

ВС погодився з висновками апеляційного суду, зазначивши, що норма ч. 3 ст. 61 СК України кореспондує з нормою ч. 4 ст. 65 цього Кодексу, яка передбачає, що договір, укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, створює обов'язки для другого з подружжя, якщо майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Правовий режим спільної сумісної власності передбачає нероздільність зобов'язань подружжя. Це свідчить про солідарну відповідальність за правочинами, вчиненими в інтересах сім'ї, навіть за відсутності прямої вказівки на це в законі.

Оскільки відповідач надала нотаріальну згоду на укладення договору, саме на неї покладался обов'язок спростувати презумпцію того, що кошти були використані в інтересах сім'ї. Відповідач таких доказів не надала.

Формулювання у заяві-згоді про отримання позики на умовах та за його розсудом стосується лише визначення параметрів договору (строків, порядку виконання), а не правового статусу отриманих коштів як особистої власності чоловіка.

Смерть одного із солідарних боржників не припиняє обов'язку іншого (інших) солідарного боржника перед кредитором.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 липня 2026 року у справі № 757/1863/25-ц (провадження № 61-859св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138464514>.

4.3. Фіктивність шлюбу за частиною другою статті 40 СК України визначається відсутністю в обох сторін на момент реєстрації шлюбу наміру створити сім'ю та набути прав і обов'язків подружжя. Подальше припинення сімейних стосунків, намір розірвати шлюб або окреме проживання у зв'язку з проходженням військової служби не свідчать про фіктивність шлюбу і не є підставою для визнання його недійсним

29 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_1 та ОСОБА_2 до ОСОБА_3, третя особа – Дніпровський відділ державної реєстрації актів цивільного стану у Дніпровському районі Дніпропетровської області Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса), про визнання шлюбу недійсним.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивачі (батьки померлого військовослужбовця) посилалися на те, що шлюб між їхнім сином та відповідачем, укладений у грудні 2021 року, був фіктивним. Вони стверджували, що подружжя фактично не проживало разом, не мало спільного побуту та бюджету, оскільки син невдовзі після весілля відбув на службу. Крім того, за життя син ініціював розірвання шлюбу, однак загинув до визначеної дати видачі свідоцтва про розірвання шлюбу. Після його загибелі з'ясувалося, що відповідач народила дитину від іншого чоловіка, хоча записала батьком їхнього сина.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, вважаючи, що на момент укладення шлюбу сторони мали намір створити сім'ю, а факти невірності чи подальше припинення стосунків не свідчать про фіктивність самого акта реєстрації шлюбу.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив, мотивуючи своє рішення відсутністю доказів реальності сімейних відносин та наявністю ознак фіктивності через подання спільної заяви про розлучення.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, постанову скасував та залишив в силі рішення суду першої інстанції, зазначивши, що тривале непроживання подружжя разом у зв'язку із проходженням одним з подружжя військової служби не може вказувати на фіктивність укладеного шлюбу.

За рішенням суду шлюб обов'язково визнається недійсним, якщо він був зареєстрований без вільної згоди жінки або чоловіка, а також у разі його фіктивності.

Фіктивність шлюбу характеризується відсутністю наміру сторін створити сім'ю, тобто, як і будь-який правочин, шлюб може бути визнаний фіктивним, якщо він не має на меті встановлення правових наслідків.

ВС вказав, що суд першої інстанції врахував добровільність реєстрації ОСОБА_5 і ОСОБА_3 шлюбу, намір створення сім'ї та набуття прав і обов'язків подружжя, неподання належних і допустимих доказів фіктивності шлюбу.

ВС констатував, що посилення позивачів на бажання ОСОБА_5 і ОСОБА_3 припинити сімейні стосунки та розлучитись є підставою для розірвання шлюбу, а не для визнання його недійсним. Фіктивність шлюбу оцінюється з урахуванням наміру на момент його укладання, а не поведінки подружжя під час перебування у шлюбі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 липня 2026 року у справі № 175/9878/24 (провадження № 61-12194св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138681017>.

5. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

5.1. Перебіг позовної давності за вимогою про перерозподіл спадщини починається з моменту набрання законної сили рішенням суду, яким остаточно підтверджено статус особи як спадкоємця

01 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, третя особа – ОСОБА_4, про внесення змін до свідцтва про право на спадщину за законом та стягнення грошової компенсації вартості спадкового майна.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що він є чоловіком ОСОБА_5, яка померла у 2008 році. Протягом тривалого часу (з 2014 до 2022 року) між ним і дітьми померлої тривав судовий спір щодо дійсності їхнього шлюбу. Лише у вересні 2022 року рішенням суду шлюб було визнано дійсним, що підтвердило статус позивача як спадкоємця першої черги. Оскільки за час розгляду спорів діти спадкодавиці встигли зареєструвати за собою право власності на квартиру (по 1/2 частки) та частково відчужити майно третім особам, позивач просив визнати за ним право на 1/3 частку квартири та стягнути з відповідачів грошову компенсацію її вартості.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково, визнав за позивачем право на спадкування 1/3 частки спірної квартири та стягнув з кожного з відповідачів по 400 765,00 грн компенсації. Рішення судів мотивовані тим, що спадщина підлягає перерозподілу, оскільки право власності відповідачів ґрунтувалося на рішенні суду, яке згодом було скасоване. Стягнення грошової компенсації є належним способом захисту, оскільки майно вже було частково відчужене. Позовна давність не пропущена, оскільки право позивача претендувати на спадок

було підтверджене лише у вересні 2022 року після завершення спору про дійсність шлюбу.

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до ст. 1280 ЦК України, якщо після розподілу спадщини її прийняли інші спадкоємці, вона підлягає перерозподілу. Такі спадкоємці мають право вимагати передачі їм частки майна в натурі або сплати грошової компенсації.

Оскільки один із відповідачів уже відчужив свою частку на підставі оплатного договору, суди обґрунтовано застосували механізм грошової компенсації замість перерозподілу в натурі.

Перебіг позовної давності (ст. 261 ЦК України) починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права. У цій справі право позивача на спадкування було оспорюваним і залежало від результату справи про визнання шлюбу недійсним. Оскільки цей статус було остаточно підтверджено судовим рішенням, що набрало чинності 22.09.2022, звернення з позовом у грудні 2022 року відбулося в межах встановленого законом трирічного строку.

Суди правильно взяли за основу ринкову вартість квартири на момент розгляду справи (згідно з висновком експерта), забезпечивши справедливий баланс інтересів сторін

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 липня 2026 року у справі № 344/15407/22 (провадження № 61-3783св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137916134>.

5.2. Визнання права власності на спадкове майно в судовому порядку є ефективним способом захисту прав спадкоємця за наявності перешкод для оформлення спадщини в нотаріальному порядку (зокрема, через відсутність оригіналів документів та оспорювання права іншим спадкоємцем)

15 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання права власності в порядку спадкування за законом.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач (96-річна мати померлого) посилалася на те, що вона є спадкоємицею першої черги та вчасно подала заяву про прийняття спадщини. Однак приватний нотаріус відмовив їй у видачі свідоцтва про право на спадщину через ненадання оригіналів правовстановлювальних документів на майно (квартири, нежитлові приміщення та автомобіль). Позивач зазначала, що всі документи перебувають у відповідача (дружини померлого), яка відмовилася передати їх нотаріусу та фактично оспорує її право на спадкування.

Суд першої інстанції позов задовольнив, мотивуючи рішення тим, що позивач є матір'ю спадкодавця та належить до спадкоємців першої черги за законом, спадщину прийняла у встановленому законом порядку, а нотаріус відмовив їй у видачі свідоцтва про право на спадщину у зв'язку з відсутністю правовстановлювальних документів.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позову відмовив. Суд вважав звернення передчасним, оскільки позивачка не довела, що вжила всіх заходів для отримання дублікатів документів самостійно, а постанова нотаріуса про відмову, на думку суду, не свідчила про наявність спору про право.

ВС не погодився з висновками суду апеляційної інстанції, постанову скасував, рішення суду першої інстанції залишив в силі з огляду на таке.

Визнання права власності на спадкове майно в судовому порядку є належним способом захисту, якщо існують перешкоди для оформлення спадкових прав у нотаріальному порядку. Стаття 392 ЦК України прямо передбачає можливість визнання права власності у разі втрати документа, що його засвідчує, або якщо це право оспорується іншою особою.

Відмова в позові лише з мотивів гіпотетичної можливості отримати дублікати документів за наявності реального спору між спадкоємцями не забезпечує ефективного захисту прав.

ВС наголосив, що покладення на 96-річного позивача тягаря доведення неможливості отримання дублікатів суперечить сталій практиці ВС.

Поведінка відповідача (відмова надати документи нотаріусу та заперечення факту прийняття спадщини позивачем) беззаперечно свідчить про створення перешкод та наявність спору про право.

Відсутність свідоцтва не позбавляє особу права на спадщину, оскільки воно належить спадкоємцеві з моменту її відкриття. Суд першої інстанції правильно встановив склад майна та частку позивача, забезпечивши справедливий розгляд справи.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 липня 2026 року у справі № 127/12515/25 (провадження № 61-7115св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138262015>.

5.3. Визнання свідоцтва про право на спадщину частково недійсним є належним способом захисту прав спадкоємця на обов'язкову частку, якщо таке право було проігнороване при видачі свідоцтва іншим особам. Неотримання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину або повернення нотаріального повідомлення не свідчить про відмову від обов'язкової частки

15 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1

до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 про визнання частково недійсним свідоцтва про право на спадщину за заповітом, скасування рішення про державну реєстрацію прав та витребування майна.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на те, що він є сином померлої у 2018 році ОСОБА_5 та особою з інвалідністю III групи з 2012 року. Попри те, що він вчасно прийняв спадщину та має право на обов'язкову частку, нотаріус у 2024 році видав свідоцтва про право на спадщину за заповітом на все майно (земельну ділянку) онукам померлої (відповідачам), які невдовзі продали її ОСОБА_4. Позивач просив визнати ці свідоцтва недійсними у частині 1/4 частки, скасувати відповідні записи про реєстрацію та витребувати цю частку у кінцевого покупця.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову через недоведеність права позивача на обов'язкову частку у спадщині на час відкриття спадщини.

Апеляційний суд змінив мотивувальну частину рішення, встановив, що право позивача на обов'язкову частку є доведеним на підставі довідок ПФУ та індивідуальної програми реабілітації. Однак у задоволенні позову також відмовив, мотивуючи тим, що позивач обрав неналежний спосіб захисту, адже замість визнання свідоцтва недійсним (ст. 1301 ЦК України) слід було вимагати внесення змін до нього (ст. 1300 ЦК України).

ВС не погодився з висновками суду апеляційної інстанції, постанову скасував та направив справу на новий розгляд до апеляційного суду з огляду на таке.

Право на обов'язкову частку виникає безпосередньо із закону (ст. 1241 ЦК України) за умови існування непрацездатності на день відкриття спадщини. Документи про інвалідність лише підтверджують юридичний факт, який вже існував. Спадкоємець, який прийняв спадщину, вважається власником майна з часу її відкриття незалежно від отримання свідоцтва чи реєстрації прав.

Внесення змін до свідоцтва (ст. 1300) передбачає коригування правомірно оформленого розподілу через обставини, що виникли після видачі. Водночас визнання свідоцтва недійсним (ст. 1301) застосовується у разі наявності «правової вади» вже у момент його видачі. Оскільки нотаріус видав свідоцтво на все майно, ігноруючи права позивача, який вчасно подав заяву про прийняття спадщини, таку видачу було вчинено з порушенням закону, що робить вимогу про недійсність належним способом захисту.

Спадкоємець, який прийняв спадщину, має право захищати свої речові права на майно (володіння та користування) шляхом пред'явлення вимог до третіх осіб навіть до державної реєстрації права розпорядження. Вимога про витребування частки майна у кінцевого набувача має самостійну природу.

Апеляційний суд, помилково відмовивши через неналежність способу захисту, не дослідив суті вимоги, зокрема не надав оцінки добросовісності покупця та пропорційності втручання у його права.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 липня 2026 року у справі № 694/1492/24 (провадження № 61-7827св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138262017>.

6. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди

6.1. Відсутність встановленого у кримінальному провадженні факту протиправності дій органів досудового розслідування при тимчасовому вилученні майна та його своєчасне повернення виключають підстави для відшкодування моральної шкоди

01 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Одеської обласної прокуратури, ГУ Національної поліції в Одеській області, третя особа – Державна казначейська служба України, про відшкодування моральної шкоди.

На обґрунтування заявлених вимог позивач вказував, що в межах кримінального провадження за фактом шахрайства слідчі без ухвали слідчого судді вилучили п'ять належних йому транспортних засобів (вантажівки та напівпричепа) і мобільний телефон. Позивач наголошував, що він не є підозрюваним у цій справі, а слідчі судді згодом відмовили прокуратурі в накладенні арешту на це майно, вказавши про відсутність доказів його використання як знаряддя злочину. Позивач стверджував, що такі дії правоохоронців завдали йому моральних страждань через перешкоджання господарській діяльності та спричинили стан постійної невизначеності.

Суд першої інстанції частково задовольнив позов, стягнув з Державного бюджету України на користь позивача 100 000,00 грн на відшкодування моральної шкоди, керуючись вимогами розумності, виваженості та справедливості.

Апеляційний суд не погодився з висновками суду першої інстанції, рішення скасував, ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позову, адже позивач не довів неправомірності дій органів розслідування та самого факту заподіяння шкоди.

Верховний Суд погодився з висновками апеляційного суду з огляду на таке.

Обшуки та вилучення майна проводилися на підставі ухвал слідчих суддів у межах розслідування тяжкого злочину (шахрайства в особливо великих розмірах). Відповідно до КПК України речі, вилучені під час обшуку, які не входять до прямого переліку в ухвалі, вважаються тимчасово вилученим майном.

Відмова слідчих суддів у накладенні арешту на майно з мотивів недоведеності його зв'язку зі злочином не є тотожною встановленню незаконності самого процесу вилучення. У судових рішеннях в межах кримінального провадження факт протиправності дій слідчих встановлений не був.

Після відмови у накладенні арешту транспортні засоби були повернені власнику у короткий строк. При отриманні майна позивач підписав протоколи, зазначивши, що зауважень та претензій до органів поліції не має.

Підставою для відшкодування моральної шкоди за ч. 6 ст. 1176 ЦК України є доведення незаконності дій органів досудового розслідування на загальних підставах. Оскільки позивач не довів неправомірності поведінки відповідачів та наявності причинного зв'язку між їхніми діями і своїми стражданнями, підстав для компенсації немає.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 липня 2026 року у справі № 522/759/25 (провадження № 61-16615св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137916171>.

6.2. Якщо працівник керує транспортним засобом під час виконання трудових обов'язків, обов'язок відшкодувати шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, покладається на роботодавця, а не на працівника. У разі смерті фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки роботодавець відшкодовує моральну шкоду незалежно від вини за правилами статей 1172, 1187 ЦК України

15 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ТОВ «Нова пошта» у справі за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_3, ТОВ «Нова пошта», ОСОБА_4, МТСБУ про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивачі (дружина і син загиблого) посилалися на те, що у жовтні 2020 року сталася ДТП, автомобіль «Mercedes-Benz 412D» під керуванням ОСОБА_3 здійснив наїзд на велосипедиста, який від отриманих травм помер. Оскільки водій перебував у трудових відносинах із ТОВ «Нова пошта», позивачі просили стягнути солідарно з відповідачів на користь кожного по 2 500 000,00 грн моральної шкоди та по 12 210,00 грн майнової шкоди (витрати на поховання).

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив, стягнув з ТОВ «Нова пошта» на користь кожного позивача по 2 500 000,00 грн моральної шкоди та по 12 910,00 грн майнової шкоди. Рішення судів мотивовані тим, що водій у момент ДТП виконував посадові обов'язки як працівник товариства, а тому саме роботодавець має нести відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки під час керування ним працівником, незалежно від наявності вини. водій у момент ДТП використовував транспортний засіб для виконання посадових обов'язків як працівник товариства.

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Обов'язок роботодавця відшкодувати шкоду, завдану його працівником під час виконання ним трудових (службових) обов'язків, прямо передбачений ч. 1 ст. 1172 ЦК України. Застосування цієї норми ґрунтується на функціонуванні змішаної системи деліктів, де законодавець чітко розрізняє особу, яка завдала шкоду (безпосередній заподіювач), та особу, яка відповідає за шкоду (суб'єкт відповідальності).

Аналіз статей 1172 та 1187 ЦК України дає підстави для висновку, що особа, яка керує транспортним засобом у зв'язку з виконанням своїх трудових обов'язків, не є суб'єктом, який несе відповідальність за шкоду перед потерпілим. Таким суб'єктом є законний володілець джерела підвищеної небезпеки – роботодавець.

Суди встановили, що ОСОБА_3 перебував у трудових відносинах з ТОВ «Нова пошта» на посаді кур'єра, що підтверджується трудовою книжкою та посадовою інструкцією.

Товариство використовувало автомобіль для перевезення своїх вантажів на підставі договору з власником (ОСОБА_4). Факт того, що товариство було лише замовником послуг перевезення, не звільняє його від обов'язку відшкодувати шкоду, завдану саме його найманим працівником під час виконання ним роботи.

Визначена судами сума моральної шкоди є співмірною глибині душевних страждань позивачів через загибель близької людини та відповідає засадам розумності й справедливості.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 липня 2026 року у справі № 199/9026/23 (провадження № 61-2625св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138261950>.

6.3. Солідарна відповідальність за відшкодування шкоди у формі упущеної вигоди настає лише за умови доведення спільності протиправних дій або бездіяльності відповідачів, їхньої вини та причинного зв'язку між такими діями й неподільною шкодою. Перебування заподіювача шкоди у шлюбі саме по собі не свідчить про спільне завдання шкоди другим із подружжя та не є підставою для солідарного стягнення збитків

22 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 про стягнення збитків (упущеної вигоди), визнання недійсними договорів дарування та скасування державної реєстрації права власності; за позовом ОСОБА_5, ОСОБА_6 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, третя особа – ОСОБА_1, про стягнення збитків (упущеної вигоди), визнання недійсними договорів дарування та скасування державної реєстрації права власності.

На обґрунтування заявлених вимог позивачі зазначали, що внаслідок незаконних дій ОСОБА_2, які підтверджені вироком суду, їм було завдано збитків у вигляді упущеної вигоди – неотриманої орендної плати від здавання в оренду належного їм приміщення магазину.

Суд першої інстанції частково задовольнив позов, стягнув збитки лише з ОСОБА_4 та визнав договори дарування недійсними. У солідарному стягненні з дружини було відмовлено, оскільки не доведено її вини у протиправних діях.

Апеляційний суд скасував рішення районного суду в частині відмови в задоволенні вимоги ОСОБА_1 про солідарне стягнення з ОСОБА_2 і ОСОБА_3 на його користь збитків (упущеної вигоди) та ухвалив у цій частині нове рішення, яким стягнув збитки з подружжя солідарно, мотивуючи тим, що будівля магазину була їхньою спільною власністю і приносила дохід обом.

ВС не погодився з висновками суду апеляційної інстанції в частині солідарної відповідальності, постанову апеляційного суду скасував, залишив у силі рішення районного суду про стягнення коштів лише з чоловіка з огляду на таке.

Відповідно до ст. 1190 ЦК України солідарна відповідальність настає лише у разі заподіяння шкоди спільними діями або бездіяльністю кількох осіб. Необхідно встановити елементи складу цивільного правопорушення (протиправна поведінка, вина, причинний зв'язок) щодо кожного з відповідачів.

Шкода (упущена вигода) була завдана внаслідок кримінального правопорушення, вчиненого саме ОСОБА_4, що підтверджено вироком суду.

Факт перебування у шлюбі, обізнаність про наявність майна чи подання дружиною апеляційних скарг у попередніх спорах щодо власності не свідчать про її участь у завданні збитків.

ВС погодився з висновками про недійсність договорів дарування, оскільки вони були вчинені ОСОБА_4 з метою приховати майно від потенційного стягнення збитків на користь позивачів, що свідчить про зловживання правами та недобросовісність.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 липня 2026 року у справі № 464/5457/21 (провадження № 61-6200св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138464485>.

7. Застосування норм процесуального права

7.1. Перегляд заочного рішення про розірвання шлюбу за заявою відповідача після смерті позивача та впливу значного часу суперечить принципу юридичної визначеності (res judicata). Подання заяви про такий перегляд з формальних процесуальних підстав за обізнаності про смерть сторони є зловживанням процесуальними правами

01 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу.

На обґрунтування позовних вимог ОСОБА_1 у 2022 році зазначав, що шлюбні відносини з дружиною фактично припинені, спільне життя не склалося, а примирення є неможливим.

Суд першої інстанції у грудні 2022 року ухвалив заочне рішення про задоволення позову та розірвав шлюб. У травні 2023 року ОСОБА_1 зареєстрував новий шлюб з ОСОБА_3. Згодом ОСОБА_1 помер.

У лютому 2025 року (після смерті позивача) ОСОБА_2 подала заяву про перегляд заочного рішення, посилаючись на те, що не була належним чином повідомлена про розгляд справи, оскільки перебувала за кордоном.

Суд першої інстанції скасував заочне рішення, а пізніше закрив провадження у справі у зв'язку зі смертю позивача, оскільки спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Апеляційний суд залишив ухвалу про закриття провадження без змін, вважаючи пріоритетним захист процесуальних прав відповідача через відсутність її належного сповіщення.

ВС не погодився з рішенням апеляційного суду, скасував його та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Одним з основних аспектів верховенства права є принцип *res judicata* («вирішена справа»), який гарантує остаточність рішень. Скасування рішення, яке було чинним протягом кількох років і на підставі якого особа встигла створити нову сім'ю, може звести цей принцип нанівець.

Перегляд та скасування заочного рішення про розірвання шлюбу після смерті сторони, коли відновлення сімейних відносин об'єктивно неможливе, є неправомірним випадком обмеження права на доступ до суду. Така практика дестабілізує приватні відносини та порушує права третіх осіб (зокрема, нової дружини покійного).

Хоча належне повідомлення учасників справи є важливою гарантією, надмірний процесуальний формалізм, який не враховує вимог справедливості, добросовісності й розумності, може спотворити завдання цивільного судочинства, спричинивши прийняття явно несправедливого рішення. Суди не перевірили, чи є заява про перегляд рішення, подана через три роки після його ухвалення та після смерті іншої сторони, зловживанням процесуальними правами.

ОСОБА_3 (нова дружина) мала право на апеляційне оскарження, оскільки скасування рішення про розірвання попереднього шлюбу ОСОБА_1 безпосередньо впливає на дійсність її шлюбу з ним та її спадкові права.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 липня 2026 року у справі № 372/2845/22 (провадження № 61-1985св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137916060>.

7.2. Ухвала суду першої інстанції про відмову в прийнятті до провадження клопотання про скасування заходів забезпечення позову, постановлена після набрання законної сили рішенням, підлягає апеляційному оскарженню окремо від рішення суду. Відсутність такої ухвали в переліку частини першої статті 353 ЦПК України не є підставою для повернення апеляційної скарги, якщо іншого способу реалізації права на апеляційний перегляд немає

08 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1

до ОСОБА_2 про стягнення відшкодування за невиконання договору про надання послуг.

ОСОБА_2 звернувся з клопотанням про скасування заходів забезпечення позову, що вжиті на підставі ухвали районного суду у цій справі.

Як на обґрунтування заяви відповідач посилався на те, що рішенням суду від 23.11.2023 позов ОСОБА_1 було задоволено. Проте з моменту набрання цим рішенням законної сили минуло понад 90 днів, а виконавче провадження не було відкрито, що згідно з ч. 7 ст. 158 ЦПК України є підставою для скасування забезпечення позову. Крім того, у межах справи про банкрутство відповідача вимоги ОСОБА_1 були визнані погашеними.

Суд першої інстанції відмовив у прийнятті до провадження клопотання, керуючись тим, що ОСОБА_2 вже звертався з аналогічним клопотанням про скасування заходів забезпечення позову, яке було залишене без задоволення.

Апеляційний суд повернув апеляційну скаргу заявнику на підставі п. 4 ч. 5 ст. 357 ЦПК України, оскільки ухвала про відмову у прийнятті клопотання про скасування заходів забезпечення позову не підлягає апеляційному оскарженню окремо від рішення суду.

ВС з висновками апеляційного суду не погодився, скасував його ухвалу та направив справу до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду зі стадії вирішення питання про відкриття апеляційного провадження з огляду на таке.

Право на апеляційний перегляд справи є однією з основних засад судочинства, що гарантується Конституцією України та ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Перелік ухвал у ст. 353 ЦПК України, які можна оскаржити окремо від рішення, не є абсолютно вичерпним. Ухвала може бути оскаржена самостійно, якщо вона постановлена після ухвалення рішення суду по суті спору або якщо особа не має іншої можливості поновити свої права.

Оскільки оскаржувана ухвала про відмову в скасуванні забезпечення позову була постановлена вже після того, як основне рішення у справі набрало законної сили, відповідач об'єктивно не міг включити заперечення на неї до апеляційної скарги на рішення суду.

Тлумачення закону, яке позбавляє особу можливості оскаржити процесуальне рішення, прийняте на стадії виконання чи після завершення розгляду справи по суті, є надмірним обмеженням права на судовий захист.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 липня 2026 року у справі № 947/15244/23 (провадження № 61-15756св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138182401>.

7.3. Подання позивачем заяви про відмову від позову є самостійною підставою для закриття провадження за пунктом 4 частини першої статті 255 ЦПК України, якщо така відмова відповідає дійсній волі позивача, не суперечить закону та не порушує прав інших осіб. Добровільне виконання відповідачем заявленої вимоги після відкриття провадження не змінює цієї підстави закриття провадження на відсутність предмета спору

15 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 у справі за позовом ФОП ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про стягнення заборгованості.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, закрив провадження у справі у зв'язку з відмовою позивача від позову (п. 4 ч. 1 ст. 255 ЦПК України).

Судові рішення оскаржив ОСОБА_3, вважаючи, що суд першої інстанції повинен був закрити провадження у цій справі саме у зв'язку з відсутністю предмета спору, а не у зв'язку із відмовою позивача від позову.

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд (ч. 3 ст. 13 ЦПК України). Відмова від позову є одностороннім вільним волевиявленням позивача, і суд не може змушувати його підтримувати позов, якщо він бажає припинити розгляд після отримання задоволення своїх вимог.

Закриття провадження через відсутність предмета спору (п. 2 ч. 1 ст. 255 ЦПК України) можливе лише тоді, коли спору не існувало на момент звернення або він припинився так, що між сторонами не залишилося не врегульованих питань. Оскільки борг був сплачений після пред'явлення позову, на момент подання заяви предмет спору реально існував.

За наявності заяви позивача про відмову від позову, яка не суперечить закону та не порушує права третіх осіб, суд зобов'язаний її прийняти. Касаційний суд не має повноважень змінювати диспозитивне волевиявлення позивача на іншу процесуальну підставу закриття провадження.

Обрання правильної підстави закриття (відмова через задоволення вимог відповідачем) має ключове значення для судових витрат, у такому разі застосовується ч. 3 ст. 142 ЦПК України, яка передбачає стягнення всіх понесених позивачем витрат з відповідача. Повернення частини збору з бюджету в цій ситуації є неправомірним, оскільки відповідач своїми діями довів справу до суду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 липня 2026 року у справі № 345/5838/25 (провадження № 61-3489св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138261948>.

7.4. Майнові спори, зокрема про стягнення заробітної плати, стороною в яких є боржник, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, підлягають розгляду виключно господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство. Наявність у трудовому контракті арбітражного застереження не виключає права працівника на судовий захист

22 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «СК «Дніпро-1» про стягнення невикраченої при звільненні заробітної плати та середнього заробітку за час затримки розрахунку, зобов'язання нарахувати єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та сплатити суму єдиного соціального внеску на відповідний рахунок органу доходів і зборів на місцем обліку в розмірі 5 306 486,19 грн.

На обґрунтування позовних вимог позивач, який працював у відповідача на посаді спортсмена-професіонала з футболу, посилався на те, що при звільненні за угодою сторін у липні 2024 року з ним не було проведено повного розрахунку. Позивач просив стягнути невикрачену зарплату, середній заробіток за час затримки розрахунку та зобов'язати роботодавця сплатити ЄСВ на загальну суму понад 5,3 млн грн.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, закрити провадження у справі. Рішення мотивовані тим, що згідно з контрактом та регламентними документами УАФ, усі спори між професійним клубом та футболістом мають вирішуватися виключно органами футбольного правосуддя (Палатою з вирішення спорів УАФ) або Спортивним арбітражним судом (CAS) у м. Лозанна, що виключає юрисдикцію загальних судів.

ВС не погодився з висновками судів попередніх інстанцій, скасував їхні рішення та передав матеріали справи до господарського суду, на розгляді якого перебуває справа № 904/937/25 про банкрутство ТОВ «СК «Дніпро-1», з огляду на таке.

Статтею 52 розділу XI Статуту ГС «УАФ» визначено, що палата з вирішення спорів УАФ (далі – ПВС УАФ) – це незалежна, утворена згідно з вимогами ФІФА інстанція з розгляду та вирішення спорів, що виникають між суб'єктами футболу. ПВС УАФ має виключну компетенцію розглядати та вирішувати спори, пов'язані з діяльністю у професійному футболі, зокрема: (а) між професіональними клубами та футболістами, а також між професіональними клубами та тренерами, які стосуються питань працевлаштування і контрактних спорів, що виникають із трудових правовідносин; (б) між професіональними клубами з питань виконання трансферних зобов'язань та виплати механізму солідарності; (в) між професіональними клубами та аматорськими клубами або дитячо-юнацькими спортивними закладами з питань визначення розміру та виплати компенсації за підготовку футболістів.

ТОВ «СК «Дніпро-1» заперечувало проти розгляду справи в суді загальної юрисдикції, посилаючись на те, що спір не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, оскільки сторони у контракті визначили інший порядок вирішення спорів.

ВС виснував, що наявність арбітражного застереження у контракті сама по собі не означає безумовну та остаточну відмову особи від права звертатися за правовим захистом до цивільного суду у трудових спорах. Навіть погодившись на арбітраж, особа зберігає право вимагати дотримання фундаментальних гарантій справедливого судового розгляду, передбачених статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Під час касаційного розгляду встановлено, що Господарський суд Дніпропетровської області у вересні 2025 року відкрив провадження у справі № 904/937/25 про визнання ТОВ «СК «Дніпро-1» банкрутом.

Законодавство встановлює принцип концентрації всіх майнових вимог до боржника, щодо якого порушено справу про банкрутство, в межах однієї справи. Це забезпечує справедливу процедуру задоволення вимог усіх кредиторів та захист майна боржника.

У разі відкриття справи про банкрутство після початку розгляду позову в іншому суді провадження не закривається, а справа передається до належного господарського суду. Закриття провадження у таких випадках є помилковим, оскільки перешкоджає доступу позивача до правосуддя.

Суд касаційної інстанції зобов'язаний перевіряти дотримання правил юрисдикції незалежно від доводів скарги. Оскільки відповідач перебуває у стані банкрутства, єдиним судом, встановленим законом для розгляду цього майнового спору, є господарський суд.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 липня 2026 року у справі № 199/7721/24 (провадження № 61-4310св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138680981>.

7.5. Учасник бойових дій у справі, пов'язаний із захистом його прав у сфері соціального захисту, звільняється від сплати судового збору незалежно від того, є він позивачем чи відповідачем. Оскарження рішення, яке особа вважає таким, що порушує її право на одержання земельної ділянки як пільги учасника бойових дій, є справою, пов'язаною з порушенням її прав у розумінні пункту 13 частини першої статті 5 ЗУ «Про судовий збір»

22 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом виконувача обов'язків керівника Тячівської окружної прокуратури Закарпатської області в інтересах держави в особі Закарпатської обласної державної адміністрації (Закарпатської обласної військової адміністрації) до ГУ Держгеокадастру

у Закарпатській області та ОСОБА_1 про визнання недійсним наказу, скасування державних реєстрацій та повернення земельної ділянки у державну власність.

На обґрунтування позовних вимог прокурор зазначав, що земельну ділянку площею 0,1 га у приватну власність ОСОБА_1 було передано незаконно, оскільки вона фактично належить до земель лісового фонду.

Суд першої інстанції позов задовольнив.

ОСОБА_1 оскаржив рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку, додав до апеляційної скарги копію посвідчення, згідно з яким він має право на пільги, встановлені законодавством України для ветеранів війни – учасників бойових дій.

Апеляційний суд визнав апеляційну скаргу ОСОБА_1 неподаною та повернув. Суд виходив з того, що скаржник не сплатив судовий збір, а пільга згідно з п. 13 ч. 1 ст. 5 Закону «Про судовий збір» на нього не поширюється, оскільки справа нібито не стосується захисту його прав як учасника бойових дій.

ВС не погодився з висновками апеляційного суду, скасував його ухвалу та направив справу до апеляційного суду для вирішення питання про відкриття провадження з огляду на таке.

Відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» учасники бойових дій звільняються від сплати збору у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав.

Закон не пов'язує звільнення від сплати судового збору з тим, який саме процесуальний статус має учасник бойових дій – позивача чи відповідача. Вирішальним є те, чи стосується спір захисту його соціальних прав, зокрема права на першочергове отримання земельної ділянки.

Спірна ділянка була надана відповідачу саме як учаснику АТО (учаснику бойових дій) у порядку реалізації його пільг. Отже, коли держава ініціює вилучення такої ділянки, відповідач захищає своє право на землю, отриману за законом, а тому має право на звільнення від судового збору.

Повернення скарги з формальних підстав, без урахування статусу особи та суті спору, є надмірним обмеженням права на апеляційний перегляд справи, що гарантується Конституцією України та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

З урахуванням висновків ВС у складі ОП КЦС у постанові від 22 червня 2026 року у справі № 752/3051/25, колегія суддів дійшла висновку, що апеляційний суд помилково визнав апеляційну скаргу відповідача неподаною з підстав несплати ним судового збору за оскарження рішення суду, яким задоволено позовні вимоги прокурора про визнання недійсним наказу, скасування державних реєстрацій та повернення спірної земельної ділянки у державну власність.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 липня 2026 року у справі № 305/29/24 (провадження № 61-12169св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138464508>.

7.6. Спори між юридичними особами щодо захисту ділової репутації, якщо поширена інформація стосується сфери їхньої господарської діяльності, підлягають розгляду за правилами господарського судочинства. Фізична особа та фізична особа – підприємець у таких правовідносинах не є різними відповідачами, тому зазначення цієї самої особи також як фізичної особи не змінює юрисдикції спору

29 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги ОСОБА_1 і ТОВ «Техноторг», ТОВ «Техноторг-Дон», ТОВ «Техноторг-Авто», ТОВ «Лани півдня», ТОВ «Техноторг-Агро» у справі за позовом ТОВ «Техноторг», ТОВ «Техноторг-Дон», ТОВ «Техноторг-Авто», ТОВ «Лани півдня», ТОВ «Техноторг-Агро» до ФОП ОСОБА_1, ОСОБА_1 про визнання інформації недостовірною (такою, що не відповідає дійсності) та такою, що принижує ділову репутацію, спростування недостовірної інформації та відшкодування моральної шкоди.

Як на обґрунтування заявлених вимог позивачі (п'ять юридичних осіб групи «Техноторг») посилалися на те, що відповідач на своєму інформаційному вебсайті оприлюднила статтю, яка містила фактичні дані у стверджувальній формі щодо нібито зв'язків компаній із країною-агресором, здійснення імпорту/експорту з рф та рб всупереч санкціям, а також проведення щодо них кримінальних розслідувань. Позивачі стверджували, що ця інформація дискредитує їх в очах контрагентів та руйнує ділову репутацію, у зв'язку з чим просили її спростувати та стягнути по 150 000,00 грн моральної шкоди на користь кожного товариства

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, позов задовольнив частково, визнав частину тверджень недостовірними, зобов'язав їх спростувати та стягнув з відповідачів на користь кожного позивача по 10 000,00 грн моральної шкоди.

ВС з висновками судів попередніх інстанцій не погодився, скасував судові рішення та закриття провадження у справі, оскільки цей спір не підлягає розгляду у порядку цивільного судочинства, а належить до компетенції господарських судів з огляду на таке.

У справах про захист честі та гідності фізична особа і ФОП є однією і тією ж юридично неподільною особою. Їх не можна розглядати як двох різних відповідачів.

Хоча за змістом ч. 1 ст. 201 ЦК України ділова репутація належить до особистого немайнового блага, яке охороняється цивільним законодавством, проте ч. 2 ст. 34 ГК України вказує на те, що поширення у будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання, які завдали або могли завдати шкоди діловій репутації суб'єкта господарювання, є дискредитацією суб'єкта господарювання.

Оскільки спірна інформація, про спростування якої пред'явлено цей позов, стосується сфери господарювання позивачів, то цей позов слід розглядати в порядку господарського судочинства.

ВС виснував, що зазначення відповідачем ОСОБА_1 як фізичної особи, на офіційному веб -сайті якої як ФОП було оприлюднено статтю, не впливає на визначення юрисдикції спору в порядку господарського судочинства з огляду на характер спірних правовідносин.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 липня 2026 року у справі № 155/1271/23 (провадження № 61-13226св25) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138681018>.

8. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС

8.1. Кошти, отримані особою як грошове забезпечення безвісно відсутнього військовослужбовця, є коштами цього військовослужбовця, а не доходом одержувача. Такі кошти не підлягають врахуванню як заробіток (дохід) боржника при визначенні розміру аліментів та заборгованості зі сплати аліментів

22 липня 2026 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за скаргою ОСОБА_1 на дії державного виконавця Довгинцівського ВДВС у місті Кривому Розі Південно-Східного МУ МЮ (м. Одеса), заінтересована особа ОСОБА_2.

Як на обґрунтування заявлених вимог заявник посилялася на те, що державний виконавець при визначенні суми аліментів, які визначені судом у розмірі 1/4 частини усіх видів заробітку (доходу), не врахував дохід боржника у вигляді грошового забезпечення, яке боржник ОСОБА_2 отримував у зв'язку з безвісною відсутністю його старшого сина, військовослужбовця ОСОБА_3.

Суд першої інстанції частково задовольнив скаргу, керуючись тим, що державний виконавець неправильно розрахував заборгованість зі сплати аліментів, оскільки ОСОБА_2 у спірний період отримував/продовжує отримувати виплати грошового забезпечення як член сім'ї військовослужбовця, а саме безвісти зниклого сина ОСОБА_3, які безпідставно не враховані при визначенні розміру аліментів.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та відмовив у задоволенні скарги, оскільки районний суд не врахував, що грошові кошти, отримані ОСОБА_2 від військової частини як грошове забезпечення безвісно відсутнього ОСОБА_3, який є військовослужбовцем, є особистими коштами

ОСОБА_3, а не доходом ОСОБА_2, з якого мають утримуватися аліменти на утримання неповнолітнього сина на користь ОСОБА_1.

ВС погодився з висновками апеляційного суду, зазначивши, що в разі стягнення аліментів як частки заробітку (доходу) боржника на підприємстві, в установі, організації, фізичної особи, ФОП відрахування здійснюються з фактичного заробітку (доходу) на підставі постанови виконавця. Якщо стягнути аліменти в зазначеному розмірі неможливо, підприємство, установа, організація, ФОП, фізична особа, які проводили відрахування, нараховують боржнику заборгованість зі сплати аліментів.

Розрахунок заборгованості зі сплати аліментів здійснюється з фактичного заробітку (доходу) боржника.

Отримання майна у власність у порядку спадкування не є тим видом доходу, який підлягає врахуванню під час розрахунку розміру та стягнення аліментів.

ВС підкреслив, що немає правових підстав для задоволення скарги через те, що в ОСОБА_2 не мала заборгованості зі сплати аліментів за період грудень 2022 року – квітень 2023 року, що підтверджується наданими державним виконавцем розрахунками та встановлено судовим рішенням у справі про стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, а отримане грошове забезпечення його сина – безвісно відсутнього військовослужбовця не може вважатися доходом (заробітком) ОСОБА_2, який підлягав би врахуванню при визначенні розміру аліментів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 липня 2026 року у справі № 211/3391/20 (провадження № 61-7452св26) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138464486>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень 2026 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС, канд. юрид. наук, доцент Луспеник Д. Д. Київ, 2026. – 38 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua